

สะเดา
Siamese neem tree

ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name) : *Azadirachta indica* A. Juss. Var. *siamensis* Valenton

ชื่อสามัญ (Common name) : Siamese neem tree

ชื่อเรียกอื่น (Other names) : สะเลียม (ภาคเหนือ), กะเดา (ภาคใต้), จะตัง (ส่วย-อีสาน), สะเดาไทย (กลาง)

ชื่อวงศ์ (Family name) : MELIACEAE

ลักษณะวิสัย : ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูงประมาณ ๒๐-๒๕ ม. แตกกิ่งก้านเป็นทรงเรือนยอดหรือเป็นทรงพุ่ม

เปลือกต้นสีน้ำตาลเทาหรือเทาปนดำ แตกเป็นร่องตื้นหรือสะเก็ดตามแนวยาว กิ่งค่อนข้างเรียบ

เนื้อไม้สีแดงเข้มปนสีน้ำตาล เป็นมันลื่น มีความแข็งแรงทนทาน ทุกส่วนของต้นมีรสขม

ใบ : ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับชั้นเดียว ช่อใบยาว ๑๕-๓๕ ซม. ใบย่อยรูปหอกถึงรูปเคียว

โค้ง จำนวน ๔-๗ คู่ ยาว ๕-๘ ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนใบเบี้ยว ขอบใบเป็นฟันเลื่อย แผ่นใบค่อนข้าง

เกลี้ยง หลังใบเรียบเป็นมัน สีเขียวเข้ม ใบอ่อนสีแดง เส้นใบ ๑๒- ๑๕ คู่ ก้านใบย่อยยาว ๑-๒ ซม. ใบที่อยู่

ปลายช่อมีขนาดใหญ่สุด

ดอก : ดอกช่อแบบแขนง ออกบริเวณซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกมักออกพร้อมใบอ่อน ช่อดอกยาว ๒๐-๓๐

ซม. ดอกย่อยมีขนาดเล็กสีขาวหรือเหลืองอ่อน กลิ่นหอมอ่อนๆ ขนาดประมาณ ๐.๕ ซม. กลีบเลี้ยง

เชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายโค้งมนแยกเป็น ๕ กลีบ กลีบดอกรูปไข่แยกจากกัน ๕-๖ กลีบ ยาวประมาณ ๔-๖

มม. มีขนนุ่มสั้นทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้รูปทรงกระบอก ด้านนอกเรียบด้านในมีขน มีอับเรณู ๑๐ อัน เกสร

เพศเมียยาวปลายแยกเป็น ๓-๖ พู รังไข่มีขนนุ่มปกคลุม

ผล : รูปทรงรี ขนาด ๑-๒ ซม. ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อสุกจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง รสหวานเล็กน้อย มีเมล็ด

ภายใน ๑-๒ เมล็ด

เมล็ด : รูปทรงรี ผิวค่อนข้างเรียบหรือแตกเป็นร่องเล็กๆ ตามยาว สีเหลืองอ่อนหรือสีน้ำตาล

** สะเดาสายพันธุ์ไทย แตกต่างกับสะเดาสายพันธุ์อินเดียที่มีใบย่อยขนาดใหญ่กว่า โคนใบสมมาตรและออก

ดอกเป็นกลุ่มใกล้ปลาย ช่อดอกสั้นกว่า โคนไม่สมมาตร และออกดอกไม่เฉพาะปลายกิ่ง

การขยายพันธุ์ : ขยายพันธุ์โดยเพาะเมล็ด กิ่งตอน หรือกิ่งปักชำ รวมถึงการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ สามารถผสม

ข้ามสายพันธุ์กันได้ ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม

การกระจายพันธุ์ : เป็นไม้พื้นเมืองของไทย การกระจายพันธุ์อยู่ตามธรรมชาติ พบในป่าเบญจพรรณ

และป่าดิบแล้ง ทุกภาคของประเทศไทยยกเว้นภาคใต้

ประวัติพันธุ์ไม้ (ในประเทศไทย) : นิยมปลูกเป็นไม้เศรษฐกิจและไม้ประดับสองข้างถนน เป็นพันธุ์ไม้มงคล

พระราชทานประจำจังหวัดอุทัยธานี

ประโยชน์ และสรรพคุณ : ไม้สะเดา เป็นไม้เนื้อแข็ง นิยมใช้เป็นฝา หรือพื้นบ้าน สร้างเรือ รวมถึงเครื่องเรือนต่างๆ

เปลือกค่อนข้างเหนียว ใช้ทำเชือก และให้สีแดง จึงใช้ในการย้อมผ้า เชือก อวน แห ส่วนยอดอ่อนและดอกอ่อนใช้ต้ม

ในน้ำเพื่อลดความขมเพื่อกินกับน้ำปลาหวาน นอกจากนี้สะเดามีสรรพคุณเป็น ยาพื้นบ้าน ดังนี้

ราก เป็นยาแก้ไข้ ทำให้อาเจียน แก้พิษงูกัด แก้เสมหะ

เปลือกต้น เป็นยากระตุ้นช่วยเจริญอาหาร แก้ท้องเดิน แก้บิด ถ่ายเป็นเลือด

ใบ เป็นยาพอกฝี ชะล้างบาดแผล ทำให้ฝีสุกเร็ว ช่วยย่อยอาหาร บำรุงธาตุ

ก้านใบ แก้อ่อนใน แก้ไข้หวัด ไข้จับสั่น

ดอก	เป็นยาบำรุงธาตุ ช่วยเจริญอาหาร แก้อาเจียน แก้อาโรคาเดา ริดสีดวงในลำคอ แก้บวมตามลำตัว ขับลมและพยาธิในท้อง
ผล	เป็นยาระบาย ขับพยาธิในท้อง แก้อริดสีดวงทวาร ตกเลือด
เมล็ด	ฆ่าเชื้อ และน้ำมันจากเมล็ดทาแก้อโรคผิวหนัง เมล็ดและใบมีสาร azadirachtin มีฤทธิ์ฆ่าแมลงได้ผลดีหลายชนิด

แหล่งอ้างอิง

เต็ม สมิตินันท์. (๒๕๕๗). *ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สุธรรม อารีกุล. (๒๕๕๒). *องค์ความรู้เรื่องพืชป่าที่ใช้ประโยชน์ทางภาคเหนือของประเทศไทย เล่ม ๑*. เชียงใหม่ : มูลนิธิโครงการหลวง.

ฐานข้อมูลพรรณไม้ องค์การสวนพฤกษศาสตร์ : สืบค้น ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕, จาก

http://www.qsbg.org/database/botanic_book%๒๐ofull%๒๐option/search_page.asp

Medthai สืบค้น ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕, จาก <https://medthai.com>

คณะผู้จัดทำ

โครงการพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน
สำหรับโรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ” มหาวิทยาลัยบูรพา